
ТО З ЧОГО ПОЧИНАТИ, КОЛИ ПРОКИНЕШСЯ...?

М. Б. Хороб*Деркачова О. Коли прокинешся / Ольга Деркачова. – Брустурів: Дискурс, 2015. – 188 с.*

Одразу ж зазначимо, що новий роман Ольги Деркачової «Коли прокинешся» вдався (а до того були книги її малої прози – «Синдром підсніжника» (2006), «За лондонським часом» (2008), «Повидло з яблука», «Гуртівня штучних квітів» (2014) чи великої прози «Крамниця щастя» (2013)). Не можна не згадати, що письменниця є науковцем, літературознавцем зокрема, яка свого часу досліджувала поетичний світ Аркадія Казки (захищена кандидатська дисертація), про літературні казки Великобританії, Німеччини, Австрії та Польщі опубліковано навчально-методичні посібники (у співавторстві з С. Ушневич), а зараз вона осмислює простір сучасної української поезії (написана докторська дисертація).

Власне, свою ерудицію авторка вміло передає персонажам, але не нав'язливо, в міру, постаючи перед читачем насамперед цікавим сьогоднішнім художником слова, в творах якого не випирає, як кажуть, ні викладацько-педагогічний струмінь, ні наукова ускладненість мислення. Навпаки – твір легко читається і сприймається як приємне белетристичне читиво із захоплюючою інтригою, оригінальною архітектонікою, центральними і дотичними проблемами, героями, своєрідним, що запам'ятовується, мовленням... При тім авторка талановито моделює онтологічні питання життя і смерті, екзистенціальні стани персонажів, що художньо розкриваються впродовж усього твору через екзистенціали – страху, самотності, тривоги, а також мовчання й тиші...

Ольга Деркачова з першої сторінки інтригує читача образом Любомира, який думає, спостерігає, аналізує. як людина, а виявиться котом. Власне кіт Любомир завдяки прийому персоніфікації постає ще одним головним (поряд з Мартою і Володимиром) своєрідним образом-персонажем. Одразу ж згадуються «Життєва філософія kota Мурра» Ернста Теодора Амадея Гофмана та «Пригоди чорного kota Лапченка, описані ним самим» Івана Багмута. Та авторка не копіює ні німецького романтика, ні українського письменника, по-своєму, опираючись на тривкі традиції, подає свій оригінальний образ сучасного kota. У неї він – інтелігент та естет з художнім сприйняттям навколишнього світу, ерудит та до певної міри філософ. Його міркування бувають дуже красивими, поетично-метафоричними (прощання з літом, роздуми про осінь, а в стані зворушливих почуттів він навіть може літати, як щасливі люди, які бувають на сьомому небі). Кіт Любомир і справді сучасний, адже досконало володіє комп'ютером, вивчає іноземні мови, розмірковує про письменників, футбол, мистецтво та про різні теми сьогоднішнього

життя. Тому Любомир присутній у творі як конкретний образ-характер і по суті є альтер-его самого автора. Нерідко роздуми, спогади, психолого-емоційні стани центральної героїні Марти є по-своєму співзвучними із його міркуваннями, відчуттями чи продовжують існувати у його котячому (людському) світі. Ось чому його художня модель багатогранна й не одноосібна: кіт Любомир – Марта – наратор – автор, які співіснують, нерідко накладаючись один на одного.

Як і герої, роман напрочуд сучасний, побудований на сьогоднішніх реаліях і проблемах: проблема онкохворих інтернатських дітей, проблема молоді, зокрема, студента й викладача, керівника (ректора) й підлеглих (співпрацівників-викладачів), дотичний (штрихом) мотив рідної мови. Та найглибше розкриваються вічні теми – кохання, батьків і дітей (у найнесподіваніших ракурсах як стосовно Марти, Володимира, так і десятилітнього хлопчика-сироти Марка), тема вибору і зради, сучасної сім'ї-подружжя, духовності.

На перший погляд, заголовок світлий, бо, ще не читаючи твору, реципієнт уже передбачує, коли прокинешся, настане день, повний радості, чогось приємного чи клопотів упродовж дня. Але, прочитавши роман, переконуєшся, що авторка придумала вдалу назву, концептуально тримаючи її в полі зору від початку до завершення, талановито довівши художнім текстом, як усе непросто в житті. Адже, виявляється, можна не прокинутися одного дня як Марта, перебуваючи аж шість років у комі після аварії. А коли вона прокинулася, таки вижила, то потрапляє в стан екзистенційної порожнечі – не пам'ятає минулого, чому і як, через кого потрапила під машину, чому так швидко її забуває рідний чоловік (адже за цей час одружився вдруге, має п'ятилітнього сина); відсутність найрідніших (не переживши трагедії, матір і батько помирають до її пробудження), не дзвонять з роботи (кафедра української літератури); хто водій, під колеса машини якого вона потрапила, чому не втік, як більшість, а відвідував її весь час у лікарні... Ці та інші болючі для головної героїні питання рухають сюжетно-фабульні колізії твору, постійно інтригуючи читача. Та, на щастя, післяаварійний стан усвідомлення себе після того, як вона прокинулася (ніхто її не чекав, ніхто не сподівався, що вона виживе, нікому вона не потрібна в цьому житті), так званий «екзистенційний вакуум», триває порівняно недовго.

Страх як один із складних станів людської психіки та чільних понять філософії екзистенціалізму розкриваються авторкою художньо переконливо й майстерно. Страх не прокинутися ще довго переслідуватиме Марту навіть після поновлення її на роботі й відчуття своєї потрібності. Страх сідати за кермо машини, невротичні фобії, нічні страхіття, кривава пляма, що розповзається і весь час виринає із підсвідомості, – невидимий світ страждань і Володимира після того, як він мимоволі, по суті, не будучи винен, збиває жінку, яка кинулася під колеса, а власна дружина покинула його...

Та центральні герої поступово долатимуть кожен по-іншому свої неврози, внутрішні проблеми, довго йдучи один до одного. Бо найголовніша проблема роману О. Деркачової – це кохання. Здається, скільки вже написано в світовій та українській літературі, рідко який письменник обходиться без неї. Та в авторки роману є своя художня модель кохання. У нього вірить читач, сприймає його як справдешнє, як можливе, як красиво-романтичне, хоч і ускладнене непередбачуваними колізіями. Прикметно, що письменниці вдалося відтворити не перше, крихке й чарівне почуття юних закоханих, а досвідчених індивідуумів, людей, які вже пережили першу зраду, перше невдале одруження і які психологічно не спішать розставити всі крапки над «і». Добре, що авторка теж не спішить в розгортанні–зародженні чергового почуття, хоч у другому завжди присутня чарівність першого. Тому їхня особлива перша зустріч не закінчується як у багатьох сучасних фільмах і книгах ліжком і сексом, а наповнюватиметься красою цієї зустрічі, ароматом розмов, відтінками голосу, тремтливими дотиками рук. О.Деркачова описує красу їхніх стосунків зворушливо, хвилююче і неповторно. І хоч завершується твір відкрито, та все-таки передбачливо. Уявні чи можливі діалогі-монологі-листи-побажання одне одному у фіналі твору переконують, що Він і Вона обов'язково будуть разом, бо їх об'єднує справжнє кохання, побудоване на схожих драматично-трагедійних моментах минулого (самотність, передчасна смерть Мартиних батьків, в'язниця/божевілля/смерть матері Володимира через випадково ненавмисну втрату другого сина, виховання його бабусею, та і зовсім не та самотність), на духовності їхніх характерів, на інтелігентності стосунків і почуттів, на сприйнятті цього світу. Врешті, і Марта, і Володимир уже разом багато чого пережили (і смерть Марка, і її посмерті візії-вчування і повернення пам'яті, відчуття вини/не вини кожного з них у тій злочасній аварії). Бо щоб бути разом, їм обом треба пройти ще останні випробування на щирість і міцність, на чистоту і правду.

Ользі Деркачовій вдаються найщемкші епізоди-втрати, які неможливо без сліз читати (розмова-спілкування-згадування Марти про матір, яка не дочекалась її із клінічного стану життя/нежиття). І, звичайно, всі епізоди роману, пов'язані із десятилітнім хлопчиком-сиротою Марком, який згасає від раку і якого хотіла всиновити Марта, але не судилось. Та авторці вдаються не тільки трагедійні моменти твору, а й найсвітліші (святування Нового року біля смертельно хворого Марчика, вручення новорічних подарунків Володимиром, що буде найщасливішим днем для вмираючої дитини і водночас багато чого говоритиме про духовність і душевність Володимира, якому не так просто було погодитися з Мартою щодо їхнього усиновлення в майбутньому). Цікавими й доречними є вставні новели про янголів-ангеляsikів. У романі також присутні елементи містики і снотворчості, що «працюють» знову ж таки на інтригу і читабельність твору. Запам'ятовується епізод смерті Мар-

чика, коли Марта попросалася з ним, то їй здалося, «що в коридорі зашаруділи крила і промайнула тінь маленького білого хлопчика», бо, віриться, невинні душі дітей стають ангелами в іншому світі. Так авторка органічно вклинює і завершує фінал цієї сюжетної лінії, мотивуючи потрібність роздумів про янголів. Висвічений дзвінок на мобільному від матері, яка вже в інших світах, – теж містична деталь, яка ще раз говорить про глибокі почування між матір'ю і донькою, про ірреальний зв'язок між душами найрідніших людей. А сон Володимира про Марту і загублену нею каблучку, а згодом і справді ним знайдену цю знакову річ недалеко від місця аварії, спонукає згадати міркування Зігмунда Фройда про те, що «...у виразному елементі сновидіння, прихованому більш ясним і чітким образом, можна дуже часто виявити безпосереднє відображення того, що превалювало і слугувало центральним пунктом в думках, які приховувалися за сновидінням». Загублена шлюбна річ відповідала реальному станові речей: розлучення Марти з першим чоловіком Іваном, який зрадив її задовго до аварії, хоч офіційно вони тривалий час ще були подружжям. А знайдений Володимиром її шлюбний перстень – це новий шлюб з Мартою, хоч підсвідомо він зароджувався ще від тієї автокатастрофи і в творі ця подія залишається за кадром майбутнього.

Твір Ольги Деркачової в основному про інтелігентних, інтелектуальних людей як за статусом, посадами, освітою (Володимир – ректор, у Марти Коваленко незакінчена докторська дисертація, обоє викладають в університеті), так і генетично (Мартині батько, дідусь, прадідусь – учені, професори). Тому й не дивно, що час від часу тут зустрічаємо прізвиська філософів чи письменників (Кант, Бодлер, Борхес, Гофман, Кундера, Павич, Хайям).

Твір написаний добірною українською мовою. Художній синтаксис, як згадувалось, не ускладнений, читабельний, хоч нерідко навіть за короткими називними реченнями підтекстово постає складний внутрішній світ персонажів, психологізація характеру чи психологічний стан багатьох (студентство, викладачі).

То з чого починати, коли прокинешся? Читач дізнається, коли прочитає цей «маленький» цікавий роман, який цілком справедливо переміг на конкурсі «Коронація слова» у номінації «Найкращий твір про кохання» у 2015 році.

м. Івано-Франківськ